
Kyrkomötet Läronämndens yttrande 2009:12y

Vigsel och äktenskap

Läronämndens yttrande över Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:6 samt motionerna 2009:26, 2009:27, 2009:28, 2009:34, 2009:39, 2009:40, 2009:44, 2009:50, 2009:72 och 2009:95.

Läronämnden framhåller att den grundläggande frågeställningen om samkönad samlevnad har behandlats under mycket lång tid. Detta yttrande går tillbaka på en diskussion som förts i Svenska kyrkan under mer än femtio år och som Läronämnden många gånger tidigare deltagit i. (Se Ln 1995:18, Ln 1997:10, Ln 2000:11, Ln 2001:2y, Ln 2003:15y, Ln 2005:10y, Ln 2006:7y, Ln 2007:1y, Ln 2007:6y).

Svenska kyrkan har genom tidigare fattade beslut värnat samkönade pars möjlighet att offentligt ingå en livslång relation, men kyrkomötesbeslutet från 2005 kan inte längre följas, eftersom partnerskap inte längre kan ingås.

Från och med 1 maj 2009 finns det bara en form för samkönade par att ingå en juridiskt giltig form av samlevnad, nämligen det som nu benämns äktenskap. Präster i Svenska kyrkan har vigselrätt i en övergångstid fram till 1 maj 2010. Ställningstagande till huruvida Svenska kyrkan önskar behålla vigselrätten för sina präster måste tas vid höstens kyrkomöte, annars upphör den. När det gäller vigselrätten har Läronämnden tidigare sagt att det ur läromässig synvinkel är möjligt att både behålla den och att avsäga sig den (Ln 2007:1y, jfr motionerna 2009:27, 39, 40, 44, 72).

Tidspressen har ställt exceptionella krav på kyrkans beslutsprocess. Läronämnden konstaterar att detta avspeglas i Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:6 med bilagor. Dock kommer såväl förankringsarbetet som arbetet med kyrkoordningen och Kyrkohandboken att fortsätta.

Ur perspektivet kyrkans lärobildningsprocess hade det varit önskvärt att församlingarna varit delaktiga i högre grad och den dubbla ansvarslinjen kunnat komma till tydligt uttryck. Biskopsmötets och Läronämndens synpunkter och överväganden borde ha kunnat utnyttjas bättre. Vidare hade en mer djupgående ekumenisk konsultationsprocess kunnat genomföras i bilaterala kontakter, med internationella partners och inom Sveriges kristna råd, vilket också det hade varit bättre (jfr motionerna 2009:26, 28, 95).

Läronämnden ser ett bejakande av samkönade äktenskap som centralt i Kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2009:6 om vigsel och äktenskap. Läronämnden har, som framgår av det följande, ingenting att invända mot detta. Läronämnden har alltså en annan uppfattning än den som framkommer i motion 2009:50. Den i skrivelsen föreslagna ordningen för vigselgudstjänst kan antagas. Det finns inte heller några läromässiga hinder för att anta den förändring av inledningstexten till kyrkoordningens kapitel 23 som föreslås i skrivelsen.

Som nämnden tidigare betonat (Ln 1995:18) finns det i samhällen världen över, i den världsvida kristenheten och därmed också i Sverige och i vår kyrka, olika uppfattningar om det teologiskt riktiga i att bejaka samkönade relationer. Läronämnden har understrukit att frågorna är både centralt teologiska och personligt engagerande. Eftersom de berör många människors liv och identitet måste de behandlas med en kombination av klargörande analys och inlevelsefull

omsorg (jfr Ln 1995:18). Läronämnden vill med detta yttrande bidra till detta pågående samtal.

Läronämnden har konstaterat att det nu i vårt samhälle har blivit möjligt för par av samma kön att under etablerade juridiska former leva offentligt tillsammans. I detta kan kyrkan återfinna äktenskapets kännetecken: kärlek, intimitet, sexuell gemenskap, livslång trohet och ansvar.

Det faktum att riksdagen den 1 maj 2009 infört en könsneutral äktenskapslagstiftning aktualiserar frågan om förhållandet mellan kyrka och stat i luthersk tradition. Inom denna tradition har vi ett stort förtroende för staten, motiverat med att Gud verkar även genom de världsliga ordningarna. Detta innebär dock inte att kyrkan okritiskt ska bejaka alla samhällsliga ordningar. I ett mångkulturellt samhälle innebär det också att kyrkan inte kan förvänta sig att samhället självklart inrättas efter kyrkliga önskemål. Svenska kyrkan måste ständigt på nytt i varje situation självständigt förhålla sig till den aktuella lagstiftningen och aktivt utforma sitt eget handlande i förhållande till denna (jfr motion 2009:34 och 95). Äktenskapets former och konkreta tillämpningar kan variera och i varje tid bör det prövas om dessa är förenliga med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Läronämnden konstaterar att det har skett en utveckling av Svenska kyrkans syn på homosexuella relationer. Det tillhör de etiska frågornas karaktär att de måste bearbetas i varje ny situation, eftersom etiken vägleder våra handlingar i en konkret verklighet. I detta sker alltid ett samspel mellan samhällsliga förhållanden och kyrkans teologiska reflektion.

Med Biskopsbrevet 1951 tog kyrkan avstånd från kriminaliseringen av homosexuella handlingar och förstod i stället homosexualiteten i medicinska termer. Kyrkan har senare tagit avstånd från diskriminering och marginalisering av homosexuella personer och par. 1995 bejakade kyrkan homosexuella relationer och 2005 bejakades välsignelse av partnerskap. Nu har kyrkan till följd av den ändrade lagstiftningen, som bland annat innebär att partnerskap inte längre kan ingås, att ta ställning till frågan om äktenskap för samkönade par. I denna situation är vi inte neutrala, eftersom vi tidigare bejaktat homosexuellt partnerskap och förklarat det förenligt med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära att välsigna samkönade relationer. Frågan vi ställs inför nu blir: hur bejakas samkönade relationer på bästa sätt under de nya förutsättningarna?

Liksom vid tidigare tillfällen då den rättsliga regleringen av samkönade relationer föranlett kyrkan att göra en teologisk bedömning av förändringens konsekvenser, så görs även nu olika bedömningar av huruvida samkönade äktenskap överensstämmer med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. En del deltagare i samtalet menar att frågan innebär ett nytt läge i förhållande till välsignelse av partnerskap, andra inte. Läronämnden har tidigare yttrat sig positivt om partnerskap, men förutsatt att nya rättsliga regleringar kan kräva omprövningar. I sitt yttrande 2003:15y säger nämnden ”i en situation där lagstiftaren förordar obligatoriskt civiläktenskap och/eller könsneutral äktenskapslagstiftning ... ändras förutsättningarna för kyrkans pågående reflektion och samtal på ett sätt som bör beaktas.” Det är i denna situation vi nu befinner oss och en fördjupad reflektion är således nödvändig.

Läronämnden identifierade i sitt yttrande Ln 2005:10y ett antal frågor som behöver bearbetas. Till dessa hörde skapelseteologin i allmänhet och föreställningar om könskomplementaritet i synnerhet, det vill säga frågan om på vilket sätt tron att människan är skapad till man och kvinna relaterar till äktenskapets innebörd. Läronämnden finner det därför angeläget att återvända till dessa frågor.

Skapelseteologiskt kan man argumentera dels utifrån skapelsen sådan den möter oss genom våra erfarenheter, dels utifrån den bibliska uppenbarelsen. Läronämnden finner det angeläget att framhålla att kristen etik grundad på erfarenhetsargument samtidigt alltid skapas i dialog med den bibliska uppenbarelsen. I diskussionen om kyrkans syn på samkönade äktenskap har skapelseargument som hänvisar till vår erfarenhet framför allt handlat om förhållandet mellan samkönade par och barnens plats i äktenskapet. Enkelt uttryckt har äktenskapet en nära koppling till föreställningar om mamma-pappa-barn. Skapelseargument av det andra slaget har framför allt gällt könskomplementariteten, det vill säga vad det innebär att Gud, enligt skapelseberättelsen, skapat oss till man och kvinna och att de två ska bli ett.

Vilken roll spelar då barnen i den kristna äktenskapssynen? Läronämnden konstaterar att det i vår kyrka, liksom i många andra, inte har ansetts konstituerande för äktenskapet att paret får eller har möjlighet att få barn. Förmågan till biologisk barnalstring har inte varit ett villkor för äktenskapet. Samkönade äktenskap strider därför i detta avseende inte mot Svenska kyrkans äktenskapsuppfattning. Tvärtom har kyrkan anledning att ta på allvar att många homosexuella par önskar bilda familj, men att de motarbetats av både kyrka och samhälle att göra just detta.

När det gäller den skapelseförankrade könskomplementariteten kan Läronämnden konstatera att den behöver belysas och nyanseras. Den bekräftar en grundläggande mänsklig erfarenhet av den kraft och glädje som finns i den heterosexuella kärleken. Men när detta är sagt behöver mer sägas. Skapelsen är mångfaldig. Vi skapas inte bara som män och kvinnor, utan även med olika egenskaper och drivkrafter. Vi relaterar inte till varandra endast som ”hand och handske” eller som föreningar av motsatser som stark och svag eller aktiv och passiv. Den mänskliga och kyrkliga gemenskapen är som kroppsdelar som tack vare sin olikhet bildar en helhet. Individuella olikheter är större än olikheter mellan kvinnor och män som grupper. Läronämnden vill därför inte ensidigt eller oproblematiserat framhålla könskomplementaritetens värde för äktenskapet, utan vill betona personkomplementariteten. Det är två personers val av varandra som unik livspartner som är centralt för äktenskapet. Personkomplementariteten är inte beroende av kön. Därför kan samkönade äktenskap också i detta avseende bejakas ur läromässig synvinkel.

I debatten betonas ibland sambandet mellan könskomplementariteten och värnandet om barnen i äktenskapet. Läronämnden konstaterar att vi vet att de människor som finns i ett litet barns närhet betyder mycket. Omtänksamma och kärleksfulla personer betyder mer för barn än ord kan uttrycka. I aktuell psykologisk, sociologisk och medicinsk forskning framhålls ofta att det inte är nödvändigt att dessa personer måste vara just en man och en kvinna. Det bör även påpekas att föreställningen om två distinkta kön faktiskt inte är så gammal som vi ofta tror; i västerlandet uppkommer den egentligen först i moderniteten. I antiken uppfattades människor som mer eller mindre ”manliga”, det vill säga, som mer eller mindre perfekta.

Det goda äktenskapet avbildar och uttrycker Guds kärlek och nåd. I intimiteten är vår sårbarhet blottad. Detta gör oss sköra och beroende av kärleken. Det gör oss också starka i vissheten om att det finns en kraft som beskyddar oss när vi är som mest ömtåliga. Det finns en risk att den sexuella intimiteten avskämmas från vår syn på såväl andra mänskliga relationer som vår relation till Gud. I äktenskapet finns möjligheten till en djup insikt om allas vår sårbarhet och yttersta beroende av Guds kärlek och människors omsorg. Detta begränsas inte till heterosexuella relationer, utan är även möjligt i samkönade äktenskap.

Läronämnden kan alltså konstatera att det är möjligt att acceptera samkönade äktenskap. Detta innebär en förändring som kan förstås på olika sätt. Äktenskapsbegreppet har inte haft ett statiskt innehåll genom historien. Däremot har det framställts så i olika tider och sammanhang. Det är ett memento att äktenskapet tillsammans med till exempel ras, folk och börd ansetts vara oföränderliga eller fasta skapelsegivna ordningar. Läronämnden vill därför understryka vikten av pågående reflektion i samlevnadsfrågor. Det är emellertid viktigt att denna pågående reflektion inte hindrar kyrkan från att fatta konkreta beslut. Samtidigt finns det en risk att kyrkan i sin vigselordning implicit förutsätter att den äktenskapsform vi har just i vår tid är just den Gud vill ha. I det fortsatta arbetet med Kyrkohandboken eller i sådant arbete som föreslås i motioner bör detta beaktas. Den lösning som föreslås i motion 2009:95 möter inga läromässiga hinder.

I all kristen argumentation i angelägna frågor spelar givetvis Bibelns texter en viktig roll. I hela det bibliska materialet finns förvånande få texter som handlar om samkönade relationer i jämförelse med det stora antalet texter om andra mänskliga relationer såsom mellan fattiga och rika, slavar och herrar. I evangelierna diskuteras inte frågan överhuvud; i den nytestamentliga brevlitteraturen finns ett fåtal ställen, likaså i Gamla testamentets texter. Det finns i detta sammanhang flera aspekter att belysa: För det första måste vi reflektera över att detta ämne är så perifert i det bibliska materialet. Teologiska kommittén skriver om Markus 10 med parallell i Matteus 19:

Jesu ord om äktenskapet mellan man och kvinna behöver med andra ord inte stänga dörren för en trofast äktenskaplig relation mellan människor av samma kön. Hans ord ger oss ingen tydlig angivelse beträffande äktenskapets innebörd i andra relationer än dem som var aktuella när Jesus uttalade sina ord om äktenskapet för snart två tusen år sedan. (KsSkr 2009:6 s. 58)

För det andra måste det påpekas att de olika texterna alltid måste tolkas i ljuset av varandra och övergripande bibliska perspektiv. Vilka tolkningsnycklar använder vi när vi läser bibeltexter nedtecknade under kanske så lång tid som ett millennium? Det är väsentligt att inte enskilda texter läses isolerade från kontext och från sin samtid. (Se även Ln 2005:10y samt KsSkr 2005:9.)

För det tredje behöver Bibelns etiska texter ställas i relation till Bibelns etiska centrum, kärleksbudet. Paulus, synoptikerna och Johannes är alla ense om dess överordnade ställning över alla andra bud. Det gäller därför att bedöma om samkönade äktenskap är till nytta eller skada för människor snarare än att, till exempel med hänvisning till enskilda ords etymologi, försöka fastställa innebörden i delvis dunkla bibeltexter.

Läronämnden menar att det sagda har betydelse för det ekumeniska samtalet om äktenskapet. Samtidigt som de ekumeniska relationerna hjälper oss att värna vår identitet som kyrka, hjälper de oss också i det gemensamma sökandet efter att uttrycka tro i vår tid. Den ekumeniska mångfalden är stor framför allt inom, men också mellan, kyrkorna i frågan om homosexuella relationer. Läronämnden vill understryka det som framhålls i bilaga 3 till Kyrkostyrelsens skrivelse från Teologiska kommittén:

Att ge stöd åt en grupp som är eftersatt både i samhället och i kyrkan är emellertid [också] mycket angeläget. Fortsatt dialog och samarbete är väsentligt både för ekumenikens skull och för homosexuella personers skull.

Läronämnden menar alltså att Kyrkostyrelsens skrivelse kan bejakas med bibehållet ekumeniskt engagemang. Kyrkostyrelsens förslag är inte uttryck för ekumenisk okänslighet, utan för Svenska kyrkans allvarliga prövning av vad som

är Guds vilja i vår situation. Den ekumeniska dialogen rymmer åsiktsskillnader. Etiska ställningstaganden är inte med nödvändighet kyrkoskiljande.

Läronämnden vill avslutningsvis konstatera att Svenska kyrkan även fortsättningsvis rymmer olika uppfattningar i frågan om huruvida samkönade äktenskap är förenliga med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Även om nämnden för sin del inte ser läromässiga hinder att bejaka Kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2009:6 kan beslut om detta sannolikt inte fattas i total enighet. Läronämnden vill därför påminna om vad som sades när frågan om homosexuell samlevnad var föremål för en längre behandling i nämnden (Ln 1995:18):

I en kyrka är den yttersta frågan inte vem som tycks få rätt eller vem som vinner debatten utan om kärleken har tagit sin plats i varje enskilds hjärta. Därför kan i denna fråga följas det gamla teologiska rådet: i det nödvändiga enighet, i det som låter sig diskuteras frihet, i allt kärlek.

Uppsala den 19 augusti 2009

På Läronämndens vägnar

Anders Wejryd, ordförande

Cristina Grenholm, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Anders Wejryd, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Martin Lind, biskop Erik Aurelius, biskop Hans-Erik Nordin, biskop Thomas Söderberg, biskop Sven Thidevall, biskop Antje Jackelén, biskop Carl Axel Aurelius, biskop Esbjörn Hagberg, biskop Tony Guldbrandzén, biskop Hans Stiglund, biskop Caroline Krook, Kajsa Ahlstrand, Edgar Almén, Curt Forsbring, Karin Johannesson, Fredrik Lindström, Jesper Svartvik och Kristin Zeiler.